

Een
De toekomst van
goed
Museum
bewaard
Ons' Lieve Heer op Solder
geheim

Missie van museum Ons' Lieve Heer op Solder

Het levend houden van het cultureel en religieus erfgoed van katholiek Amsterdam vanaf de 17de eeuw door middel van het actief beheren van het gebouw Oudezijds Voorburgwal 40 / Heintje Hoekssteeg 28 en met name de daarin aanwezige zolderkerk en de daaraan gekoppelde collectie voorwerpen van kunst en kunstnijverheid.

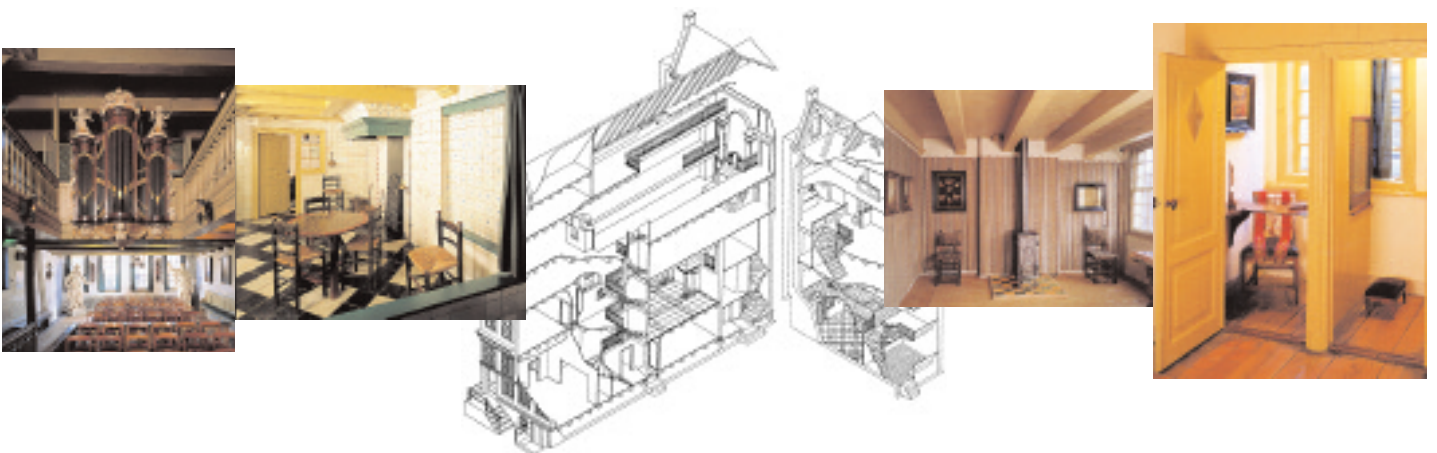
Een gastvrije en inspirerende ontmoetingsplek zijn waar bezoekers kennis kunnen nemen van de waarden waar het museum voor staat en waar bezoekers ervaringen en kennis kunnen delen.

Een goed bewaard geheim

Museum Ons' Lieve Heer op Solder is een belangrijk Amsterdams monument. Van buiten oogt het als een eenvoudig 17de-eeuws grachtenhuis, maar binnen blijkt het een unieke schat te verbergen: een katholieke kerk op zolder, gebouwd in 1662 en nog altijd in gebruik. Vanaf 1888 is Ons' Lieve Heer op Solder een museum, na het Rijksmuseum het oudste van de stad.

Zeldzaam is de goed bewaard gebleven zolderkerk, maar minstens zo bijzonder is het woonhuis waarin de kerk gehuisvest is. Ook dat is opvallend goed geconserveerd; vrijwel nergens in Nederland kwamen 17de-eeuwse historische binnenruimten zo ongeschonden door de tijd. Vergelijkbare, publiek toegankelijke Amsterdamse woonhuizen zijn 18de- of 19de-eeuws, zijn gemusealiseerd of grotendeels gereconstrueerd. Bezoekers uit binnen- en buitenland ontdekken dit geheim en vertellen het door. Museum Ons' Lieve Heer op Solder wordt dan ook steeds bekender bij Amsterdammers, Nederlanders en toeristen.

Tastbare geschiedenis

Verrassing en verwondering; bezoekers worden geraakt door de tastbaarheid van de geschiedenis. Alles is écht oud, en dat voel je. Dit gebouw heeft zijn 17de-eeuwse waarde behouden en laat tegelijkertijd een geschiedenis zien van aanpassing en modernisering; de geschiedenis van de schuilkerk is in al zijn oorspronkelijkheid te volgen. Iedere eeuw liet zichtbare sporen na bij de aanpassing aan functie en gebruik van de ruimten. Museum Ons' Lieve Heer op Solder is een historische sensatie.

Maar het monument is meer dan een verzameling ruimten en voorwerpen van historische waarde. Het ensemble biedt een unieke gelegenheid de bezoekers iets te vertellen over godsdienstvrijheid en -onvrijheid, over omgaan met diversiteit, over de Amsterdamse tolerantie, over de katholieke traditie en over het leven van burgers in de Gouden Eeuw.

Fragiel

Over enkele jaren viert het monument zijn 350ste verjaardag. De ouderdom lijkt met gebreken te komen; het monument lijdt en museale voorzieningen vertroebelen de historische sensatie. Het eeuwenoude gebouw kan zijn bijzondere waarde onvoldoende uitstralen en heeft te lijden onder de spanning tussen behoud en openstelling.

Bewaren én presenteren

We zijn gelukkig met de publieke belangstelling voor Ons' Lieve Heer op Solder; veel mensen nemen kennis van dit unieke voorbeeld van de monumentale geschiedenis van Amsterdam en ontdekken de 'schat op de Wallen'. Maar al die bezoekers lopen over oude trappen en vloeren en beïnvloeden het binnenklimaat waardoor sommige kunstwerken én het belangrijkste museale object, het gebouw, onderhevig zijn aan slijtage.

Naast een bijzondere ervaring willen we bezoekers bovendien informatie bieden over het monument dat zoveel aanknopingspunten biedt: de geschiedenis van bewoners, gebouw en omgeving, de geschiedenis van religie in Amsterdam en het omgaan met andersdenkenden. Ook deze museale, educatieve taak – grondslag voor vele subsidies – staat in contrast met het behoud en beheer van het monument.

Wanneer we ook de komende generaties van Ons' Lieve Heer op Solder willen laten genieten én het gebouw in zijn oorspronkelijke monumentale waarde willen blijven laten zien, moeten we nu zorgvuldig zoeken naar oplossingen.

Deze oplossingen hebben als doel

- het gebouw in zijn volle historische waarde te presenteren als uniek monument
- het erfgoed zo goed mogelijk te conserveren
- te zorgen dat een breed publiek optimaal van het monument kan genieten én op verschillende manieren en niveaus van informatie wordt voorzien
- te zorgen dat monument en informatieoverdracht elkaar kunnen verdragen
- het monument met zijn bijzondere, oer-Hollandse thematiek een wezenlijke rol te laten spelen in de hedendaagse maatschappij én in de toekomst.

Ambitie

We willen Ons' Lieve Heer op Solder in al zijn glorie, historische waarde en geschakeerdheid laten zien en beleven. Daarom willen we:

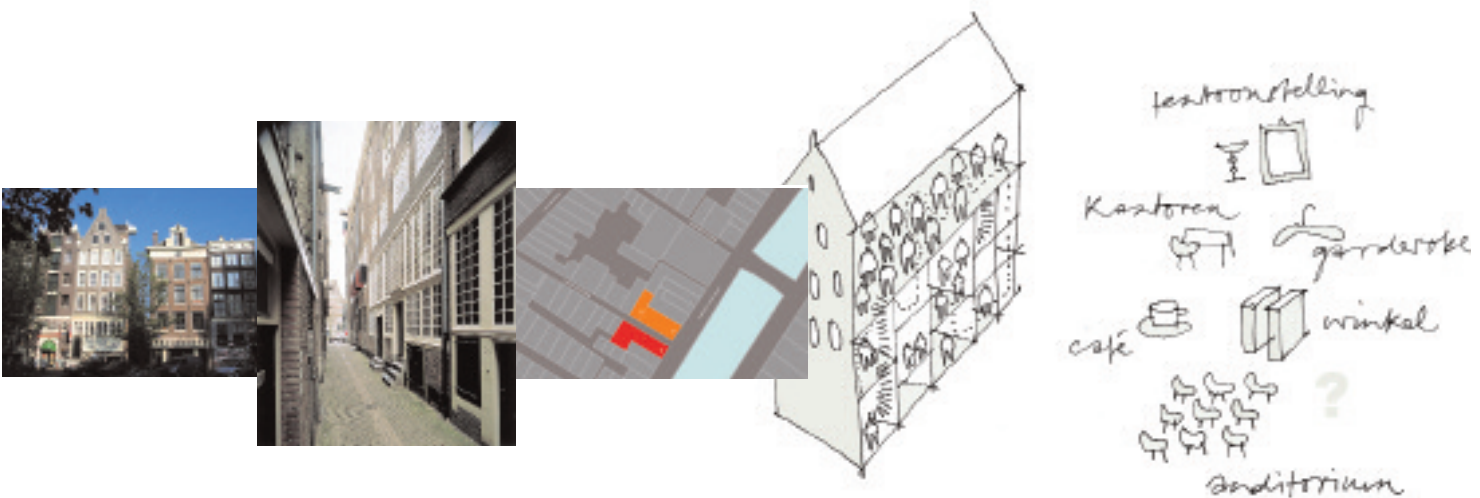
- de oorspronkelijke functie en inrichting van het monument zo zuiver mogelijk tonen, zowel van de woonhuizen als de kerk op zolder
- bezoekers een historische sensatie bieden: een route door het monument waarin ze functie en geschiedenis van de verschillende ruimten ervaren
- het monument bewust beheren, opdat we het optimaal kunnen beschermen en tegelijkertijd bezoekers een optimale beleving kunnen bieden
- bezoekers informatie, context en verdieping bieden in een professioneel museum dat voldoet aan de eisen van onze tijd.

Kans

Nu hebben we de kans om deze ambities te verwezenlijken en de historische sensatie te combineren met zorgvuldig beheer en goede publieksfaciliteiten.

De Stichting Museum Amstelkring heeft het buurpand aan de overkant van de Heintje Hoekssteeg (Oudezijds Voorburgwal 38, met het achterhuis Heintje Hoekssteeg 33) gekocht en wil dat toevoegen aan het museum. Hierdoor ontstaat de mogelijkheid tot scheiding van de verschillende museale functies die elkaar nu in de weg zitten. Het historische monument kan ontdaan worden van alle functies die er niet in thuishoren. In de aparte voorziening aan de overkant van de Heintje Hoekssteeg wordt ruimte geschapen voor museale kerntaken als collectiebeheer, educatie en presentatie zonder het monument ermee te belasten. Zo zal deze voorziening een dienstbare aanvulling vormen die past bij een museum van deze tijd.

Onderzoek

Ter voorbereiding van daadwerkelijke plannen en gespreksronden met betrokkenen hebben we diverse onderzoeken geïnitieerd.

De volgende onderzoeken zijn uitgevoerd of nog gaande.

Historisch onderzoek

Historisch onderzoek naar de bouwgeschiedenis, de bewonersgeschiedenis en het gebruik van het monument vormt de basis voor restauratie, herinrichting, educatie en programmering.

- Adviseurs bij bouwhistorisch onderzoek en restauratie van gebouw en interieur zijn Krijn van den Ende en Frederik Franken (restauratiearchitecten) en dr. Jet Pijzel-Domisse (interieur). Ir. Josefien Tegelaar verrichtte bouwhistorisch onderzoek in samenwerking met bureau Vlaardingerbroek & Wevers (1999).
- Op het gebied van historisch advies en onderzoek 17de eeuw, huiskerken en tolerantie in Europese context zijn de volgende specialisten nauw betrokken: prof. dr. Henk van Os, prof. dr. Henk van Nierop, prof. dr. Benjamin Kaplan.
- Historisch bronnenonderzoek wordt uitgevoerd door vaste medewerkers van het museum: drs. Thijs Boers, drs. Robert Schillemans, Annemiek van Soestbergen. De bewonersgeschiedenis is nagenoeg geheel in kaart gebracht. Deze zal het uitgangspunt vormen voor de herinrichting van het monument.

Tot nu toe heeft het (nog lopende) onderzoek de volgende uitgangspunten opgeleverd. De woning van de eerste priester in de kerk, Petrus Parmentier, zal in ere worden hersteld in het achterhuis. Parmentier huurde dit achterhuis voor 250 gulden per jaar (1662-1671).

De laatst inwonende priester, Michael van Steenwijk, bewoonde een deel van het voorhuis (1836-1852). Onderzoek is er o.a. op gericht zijn omvangrijke bibliotheek (ca. 3000 boeken) te reconstrueren op de begane grond van het voorhuis.

De ruimten die door de eerste eigenaar van het huis, Jan Hartman, werden bewoond – de Sael en grachtenkamer – zijn enkele jaren geleden gerestaureerd en zullen nog slechts op details worden aangepast.

De historisch onderbouwde herinrichting is erop gericht zo dicht mogelijk bij de kernwaarde van iedere ruimte te komen.

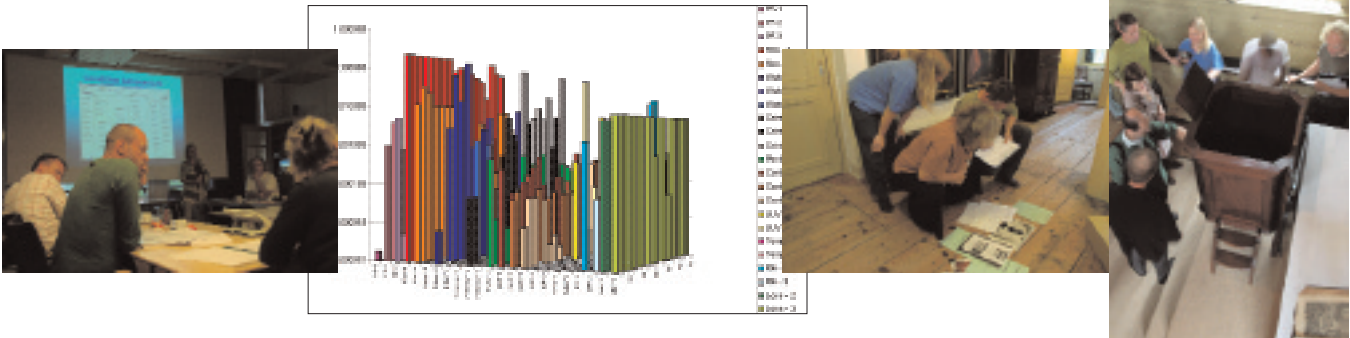
Bezoekersinvloed en collectiemanagement

Vanaf 2003 onderzoeken we met diverse specialisten de verschillende aspecten van collectiebeheer en collectiebehoud. Om de gevolgen van de fysieke belasting voor gebouw en collectie enerzijds te kwantificeren en anderzijds te kunnen relativeren werd besloten een collectierisicoanalyse uit te voeren voor het gebouw en de roerende collectie. Deze analyse was de eerste in zijn soort en heeft een grote bijdrage geleverd aan de ontwikkeling van collectierisicoanalyse in een internationale context.

Onderdeel van de studie op het gebied van behoud en beheer is het, nu lopende, onderzoek naar de mate waarop bezoekers het klimaat beïnvloeden en de fysieke schade die bezoekers veroorzaken.

De onderzoeken worden door een multidisciplinair team uitgevoerd waarin de volgende instellingen vertegenwoordigd zijn:

- Instituut Collectie Nederland
- Canadian Conservation Institute
- Getty Conservation Institute
- TU Eindhoven

Bezoekerservaring

Samen met verschillende deskundigen proberen we randvoorwaarden op te stellen voor een optimale bezoekersbeleving. Van groot belang is het maximale aantal bezoekers vast te stellen dat tegelijkertijd in het monument kan zijn, niet alleen vanuit veiligheids-overwegingen maar vooral ook vanuit ervaringsoogpunt. Met hoeveel mensen kun je tegelijkertijd in een ruimte zijn zonder dat de historische sensatie teniet wordt gedaan. Voor dit onderzoek, waarbij onderzoekers van het ICN, Getty Conservation Institute en The National Trust zijn betrokken, maken we o.a. gebruik van aanbevelingen uit The National Trust Manual of Housekeeping.

In samenwerking met Act2 – Storytelling onderzoeken we de mogelijkheden van routing, beleving en volgorde van (leer)ervaringen in het nieuwe, uitgebreide en heringerichte museum.

Bezoekerswensen: meer betrokkenheid

In 2004 voerden we een uitgebreid en vernieuwend onderzoek uit op het gebied van het verzamelen van verhalen en de bezoekerswaardering. In een pilottentoonstelling, Van Doop tot Dood – de zeven sacramenten, werd onderzocht of persoonlijke objecten en verhalen in de museale opstelling de beleving intensiveren en daarmee de waardering voor het museum laten toenemen.

De resultaten van het onderzoek hebben invloed op de koers die het museum voor de toekomst uitzet.

De waardering en betrokkenheid van bezoekers namen met deze aanpak sterk toe. Bezoekers vertellen elkaar verhalen en schrijven die op: gezamenlijk bouwen we aan een verzameling immaterieel erfgoed, een mozaïek van herinneringen.

Betrokken instellingen bij dit onderzoek waren:

- Waag Society (ontwikkeling Verhalenaltaar)
- Act2 - Storytelling (concept)
- SCO-Kohnstamm Instituut (onderzoek naar waardering en beleving)
- Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten (prof. dr. Folkert Haanstra, begeleidingscommissie)
- Meertens Instituut (dr. Peter-Jan Margry, begeleidingscommissie).

Ruimtestudies: onderzoek naar mogelijkheden van gebruik diverse buurpanden

- 1999: Huisvestingsonderzoek door bureau Rienks en Mooij
- 2002-2003: Ruimteanalyse en onderzoek uitbreidingsmogelijkheden van het museum door Rappange en Partners Architecten i.s.m. Stadsherstel Amsterdam NV
- 2003: Onderzoek passage ondergronds door Rappange en Partners Architecten en Pieters Bouwtechniek Utrecht i.s.m. Stadsherstel Amsterdam NV
- 2003: Evaluatie koppelingsmogelijkheden via Heintje Hoekssteeg, door Rappange en Partners Architecten en uitgewerkte studie uitbreiding Museum Ons' Lieve Heer op Solder door Rappange en Partners
- 2004-2006: studie uitbreiding door Claus en Kaan architecten

Ons' Lieve Heer op Solder

Waarom nu

Al vanaf 1888 functioneert Ons' Lieve Heer op Solder als museum. In dat jaar redde een genootschap van Amsterdamse katholieke burgers, De Amstelkring, het pand van de sloop en stelde het open voor publiek. Nog altijd is het museum in bezit van deze stichting, en de doelstellingen zijn nauwelijks veranderd: behouden en toegankelijk houden voor publiek, of, in de woorden van voormalig staatssecretaris van OCenW Medy van der Laan: 'bewaren om teweeg te brengen'.

Om de monumentale en religieuze geschiedenis van Amsterdam ook in de 21ste eeuw volwaardig te presenteren, moeten we nu voorzieningen treffen. We willen het monument zorgvuldig restaureren en herinrichten en bezoekers een historische sensatie bieden. Daarnaast willen we de historische aspecten van het monument uitdiepen in een aparte voorziening die tegelijkertijd de bezoeker rust, ruimte en oriëntatie biedt. Zo creëren we een plek in Amsterdam waar de geschiedenis tot leven komt en aanzet tot reflectie op heden en toekomst.

Om het monument te beschermen en maximaal tot zijn recht te laten komen moeten we nu ingrijpen. Het buurpand is beschikbaar, de leefbaarheid en kwaliteit van de buurt hebben politieke aandacht, duurzaam beheer van erfgoed staat hoog op de (internationale) agenda, en tot slot, het thema van Museum Ons' Lieve Heer op Solder is actueler dan ooit: is deze schuilkerk immers niet het toppunt van omgaan met diversiteit in cultuur en religie?

Judikje Kiers
augustus 2006

Meer over de toekomstplannen van Museum Ons' Lieve Heer op Solder op www.opsolder.nl (vanaf 5 september 2006).